

Milline oli Euroopa Liit varem ja milliseks see peaks kujunema kümne uue liikmesriigi lisandumisel? Milline on Euroopa Keskpanga (EKP) ja Euroopa Keskpankade Süsteemi¹ roll ELis? Miks vajab EL põhiseadust ja mida sooviks selles näha EKP? Millised on ELi laienemisega kaasnevad ülesanded uutele ja senistele liikmesriikidele? Kuidas toimub uute liikmesriikide liitumine ühtse rahasüsteemiga? Nende ja muude küsimuste üle arutles Euroopa panganduskongressil Euroopa Keskpanga president J.-C. Trichet, kes on varem kahel ametiajal olnud Prantsuse Panga (Banque de France) president ning juhtinud ka Maailmapanka. Euroopa Keskpanga president on ta alates 1. novembrist 2003.

EUROOPA RISTTEEL

Jean-Claude Trichet²

Selle kongressi juhtmõte on "Määratle Euroopa". Selline nimi meenutab mulle kirjandeid, mida mul tuli kooli ajal kirjutada, näiteks "Iseloomusta renessanssi" või "Selgita Rooma impeeriumi tõusu". Määratle Euroopa – see kõlab nagu nõue, peaaegu käsk. See sunnib meid endalt küsima, mida Euroopa endast kujutab. Niisugusele küsimusele võib muidugi läheneda mitmel moel. Me võime määratlada Euroopat geograafiliselt, kultuuriliselt, ajalooliselt või majanduslikult.

Lubage mul mõtiskleda selle küsimuse üle institutsioonilisest vaatenurgast. Euroopa Keskpanga presidendina tõlgendan ma Euroopat Euroopa Liiduna. Seega võtan ma kongressi motot kui üleskutset arutleda ELi peamiste tunnusjoonte üle. Minu meelest on selleks praegu õige aeg. Euroopa seisab ristteel. Ta peab langetama õige otsuse praegu, et säilitada ka tulevikus oma põhiväärtused. Millised on peamised ülesanded, millega EL silmitsi seisab? Esiteks: liit peab looma endale institutsioonilise aluse – tugeva põhiseaduse –, mis valmistab ELi tuleviku jaoks ette. Teiseks: EL peab lõimima enneolematult suure hulga uusi liikmesriike.

Ma keskendungi neile kahele ülesandele ning arutlen – keskpankuri vaatenurgast –, mil määral on EL õigel teel. Kuid alustaksin sellest, mida ma pean ELi kolmeks põhiväärtuseks.

■ Euroopa Liidu kolm põhiväärtust ■

Euroopa Liit on tähelepanuväärne ja inimajaloos täiesti ainulaadne ettevõtmine. Eurooplaste kollektiivset ühinemissoovi püütakse enamasti selgitada kolme asjaoluga.

¹ Selle moodustavad Euroopa Keskpank ning Euroopa Liidu liikmesriikide keskpangad; lühendatult EKPS.

² Käesolev artikkel on lühendatud tõlge Euroopa Keskpanga presidendi Jean-Claude Trichet kõnest, mille ta pidas 20. novembril 2003 Maini-äärses Frankfurdis toimunud Euroopa panganduskongressil. EKP veebilehe aadress on <http://www.ecb.int>

Esiteks: sõdadest, eriti kahest viimasest sõjast saadud õppetunnid. Need maailmasõjad olid eurooplase seisukohalt jälestusväärsed kodusõjad. Teiseks: pärast Teist maailmasõda esile kerkinud Nõukogude impeerium kujutas endast suurt majanduslikku, sotsiaalset ja strateegilist ohtu Euroopale. Ja kolmandaks: konkurentsivõitlus maailmamajanduses eeldas suure ühisturu loomist, mis on samas suurusjärgus Ühendriikide omaga, et lõigata kasu mastaabiefektist.

Euroopa Liit on tähelepanuväärne ja inimajaloos täiesti ainulaadne ettevõtmine.

Tagada Euroopas rahu, kaitsta Euroopat väliste ohtude eest ja võimaldada Euroopal edukalt võistelda maailmamajanduse konkrentsis – need eesmärgid mängisid Euroopa viimase poolsajandi julges ettevõtmises kahtlemata oma rolli. Kuid ma ei usu, et need on ELi loomise ainsad põhjused. Mõnes mõttes lähtuvad need kõik eesmärgist kaitsta Euroopat sisemiste ja väliste ohtude eest. Ma usun, et tänase Euroopa ideaali keskmes on ka idee, mis on talletatud sügavale eurooplaste hinge – ühtsuse idee, mis on aktuaalne valgustusajastul. Sellest lähtudes kannustab muutuvat Euroopa Liitu ka sügav ja täielik pühendumus ühtse Euroopa ideele, mis on meie tsivilisatsiooni alus ja eurooplaste lõplik eesmärk. Ma viitan iidsetele viljakatele ideedele, ent nagu on öelnud Jean Monnet oma raamatus “Mémoires”: “Pole olemas enneaegseid ideid, on ainult õige aeg, mis tuleks ära oodata.”

Olgu põhjused, millised tahes, kuid peaaegu viiskümmend aastat tagasi astusid Euroopa rahvusriigid julge sammu: nad otsustasid koostööd teha. Nad algatasid Euroopa projekti, mis muutis aja jooksul tervet maailmajagu. Ma olen alati kujutanud Euroopa Liitu ette uhke laevana, millel on tugevad mastid ja palju purjesid. Sel purjelaeval ja tema meeskonnal on kolm väga väärtuslikku omadust: *selged sihid, koostöövalmidus ja avatus uustulnukate jaoks*.

Sel purjelaeval ja tema meeskonnal on kolm väga väärtuslikku omadust: selged sihid, koostöövalmidus ja avatus uustulnukate jaoks.

- Euroopal on algusest peale olnud kindel kurss ja selge eesmärk: saavutada Euroopa kodanike jaoks heaolu, rahu ja stabiilsus;
- liikmesriigid töötavad meeskonnana. Nad on valmis ühendama oma erinevad oskused ja rahvusliku iseseisvuse. Koostöös, mille sarnast ei kohta üheski rahvusvahelises organisatsioonis, saavad nad üle erimeelsustest ja tulevad toime erinevustega. Nad jagavad veendumust, et nad peaksid leidma Euroopa probleemidele euroopalikud lahendused. Suurepärane näide Euroopa Liitu iseloomustavast koostööst on Eurosüsteem;
- Euroopa on alati olnud avatud uutele liikmesriikidele. Liikmelisus ei ole piiratud ega välistav. Uutele liitujatele sillutavad teed selged reeglid ja menetlusviisid.

Aja jooksul on laev muutunud suuremaks ja paremaks. Uued liitujad tõid kaasa uusi oskusi. Üheksakümnendail aastail sai laev tähtsa uue masti. See mast on rahaliit. Selle tugevad purjed tõukavad laeva edasi. Need kindlustavad Euroopa Liitu ja loovad stabiilsust.

Lähikuudel muutub märkimisväärselt laeva ehitus ja laieneb meeskond. See toimub merel. ELi igapäevatöö jätkub, ei ole mingit pausi, mis võimaldaks harjutada või katsetada. Peamine ülesanne on saada sellega hakkama, säilitades ühtlasi kolm põhiväärtust. Need väärtusi tasub hoida. Need on teinud EList selle, mis ta täna on.

Lubage mul nüüd keskenduda esimesele ülesandele – põhiseadusele.

■ Põhiseadus ■

EL on astunud kõrvale oma traditsiooniliselt Euroopa lepingu regulaarse uuendamise rajalt. Ta on otsustanud vastu võtta põhiseaduse. Need, kes on tulnud Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest, on põhiseaduse vastuvõtmise protsessiga tuttavad. Teie riikides on uus põhiseadus pannud aluse avatud ühiskonnale ja demokraatlikele institutsioonidele. ELi puhul ei tähistata uus põhiseadus uue poliitilise ajastu algust. Miks siis on EL alustanud tööd põhiseaduse kallal?

Selle protsessi kõrvaltvaatajana tundub mulle, et põhiseadus peab täitma kahte eesmärki. Esimene eesmärk on *uuendamine*. EL peab olema valmis tulevikuks. Ta vajab hästi

Esimene eesmärk on uuendamine. Teine eesmärk on selgus.

toimivaid otsustamismenetlusi ja tõhusaid institutsioone. Seda mitte ainult laienemist silmas pidades, vaid ka uute rahvusvaheliste nõudmiste ja muutuvate majandusoludega kohanemiseks. Teine eesmärk on *selgus*. ELi tugevdamisele ja laienemisele keskendudes on ligipääsetavus ja selgus aastate jooksul ehk unarusse jäänud. Põhiseadus lahendab selle probleemi. Põhiseaduse eesmärk on teha EL ja selle otsustamismenetlus läbipaistvamaks ja oma kodanikele mõistetavamaks. Seega võtab EL vastu uue põhiseaduse, et kindlustada seniseid saavutusi, määratleda põhieesmärgid ja ühised väärtused ning panna kindel ja tõhus alus tulevikuks.

EL on võtnud kasutusele erilise meetodi uue põhiseaduse koostamiseks. Nagu te teate, arutasid riiklike ja Euroopa institutsioonide esindajad konvendis viimase poolteise aasta jooksul, milline peaks olema ELi uus põhiseadus. Euroopa Keskpank on jälginud neid väitlusi suure huviga ning kiidab heaks põhiseaduse eelnõu, mille konvent juunis esitas.

Kuid keskpankuritena tuli meil läbi teha ka uus õppetund. Esimest korda pärast ERMi loomist 1979. aastal toimub suur ELi reform nii, et rahaline lõimumine pole tähelepanu keskmes. Põhjus on lihtne: mis puutub rahalisse integratsiooni, siis on EL jõudnud jätkusuutlikku lõpp-punkti. Maastrichti leping andis ELile moodsa rahandusliku põhiseaduse, mida pole vaja muuta. See on tugev nii seatud eesmärkide kui ka erinevatele asjaosalistele ja valitsustasandele pandud vastutuse poolest. Konvent tunnustas seda õigustatult. EMU t puudutavad sätted on põhiseaduse eelnõusse üle võetud sisuliste muudatusteta. Ühtne rahapoliitika on juba oma loomult jagamatu, seega kuulub see üksnes liidu pädevusse. Rahapoliitika juhtimine ja teised keskpanga ülesanded on antud sõltumatule Euroopa Keskpangale, mis täidab neid ülesandeid koos euroala riikide keskpankadega, lähtudes selgest põhieesmärgist säilitada hinnastabiilsus. Põhiseaduse eelnõu esimeses osas

räägitakse selgesõnaliselt Euroopa Keskpankade Süsteemist (EKPS). Seega tunnistab põhiseadus Euroopa Liidu rahandusametuse föderaalset olemust ja ainulaadsust. Lisaks jäävad ka praeguses ELi lepingus ning EKP ja EKPSi põhikirjas olevad spetsiifilisemad rahapoliitilised sätted sisuliselt muutmata ning moodustavad osa liidu põhiseaduse tekstist.

Mul on väga hea meel, et EMU praegune süsteem jääb põhiolemuselt samaks. Lõppude lõpuks on institutsioonilise ülesehituse stabiilsus väga oluline selleks, et säiliks ühtse rahapoliitika usaldusväärsus ja avalikkuse usk meie valuutasse.

Muidugi on võimalik, et põhiseaduse eelnõusse tehakse veel täpsustusi ning ka EKP on andnud omalt poolt mitu soovitusi. Näiteks oleme me veendunud, et põhiseaduse esimeses osas olevate liidu eesmärkide loetellu tuleks lisada hinnastabiilsus, sest see on väga oluline mitte ainult EKP jaoks, vaid ka liidule tervikuna. See tagab kindlustunde euro väärtuse pikaajalise püsimise suhtes ning keskmise ja pika tähtajaga laenuade madalad ja stabiilsed intressimäärad. Samuti hoiab see ära suvalise varade ümberjaotumise, aidates sel viisil kaitsta ühiskonna kõige nõrgemaid liikmeid. Hinnastabiilsus on kindlasti seda väärt, et kuuluda Euroopa Liidu eesmärkide hulka. Lisaks sellele sooviksime me suuremat selgust vastutuse osas, mis puudutab euro rahvusvahelist esindamist. Samuti oleks kasulik tunnustada laialt levinud mõistet Eurosüsteem.

**Põhiseaduse
esimeses osas
olevate liidu
eesmärkide
loetellu
tuleks lisada
hinnastabiilsus.**

Loomulikult peab EKP kõigis oma kommentaarides kinni riikide valitsuste ja seeläbi kodanike eesõigusest otsustada ELi institutsioonilise raamistiku heakskiitmise üle. Samas on EKP aga selgelt huvitatud sellest, et põhiseaduse menetlus osutuks edukaks. Ses suhtes olen täielikult nõus väitega, mida mu eelkäija Wim Duisenberg korduvalt rõhutas: hästi toimiva rahaliidu jaoks on vaja tugevat ja tõhusat Euroopa Liitu. EMU annab märkimisväärse panuse ELi tugevusse, kuid ilma poliitilise liidu ja tõhusate institutsioonideta läheb laev kreeni.

Seepärast tahaksin lühidalt kommenteerida põhiseaduse eelnõu neid sätteid, mis puudutavad ELi üldisi poliitilisi institutsioone ja menetlusi. Minu meelest on tervitatav, et põhiseaduse eelnõu suurendab ELi tähtsaimate esindajate nähtavust ja järjepidevust. Uus valitav Euroopa Ülemkogu president ja tugev ELi välisminister aitavad näha otsuste taga konkreetseid isikuid. Ma toetan ka kvalifitseeritud häälteenamuse kasutamise laiendamist. EL ei pruugi tingimata oma võimupiire suurendada, kuid liidul peaksid olema vahendid, mille abil tõhusalt rakendada talle antud võimu. Kvalifitseeritud häälteenamuse kasutamine tagab selle, et otsused võetakse ka vastu.

■ Laienemine ■

Lähenev Euroopa Liidu laienemine on kahtlemata suur saavutus ja väljakutse. Kümme uut liitujat peaaegu kahekordistavad liikmesriikide arvu ning ELi elanikkond suureneb enam kui 450 miljoni inimeseni. Kuid jättes kõrvale numbrid, on liidu suurim laienemine ajalooline

sündmus. See tähistab killustatuse aastakümnete lõppu Euroopas ning taasühendab maailmajao. Laienemisest on kasu ka kitsamalt majanduslikus mõttes. Nii uued kui ka praegused liikmesriigid saavad maitsta suurema siseturu vilju.

Nii praegused kui ka uued liikmesriigid on laienemiseks pingsalt valmistunud. Keskendun kõigepealt olukorrale liituvais riikides ja seejärel olukorrale Euroopa Liidus. Lõpetuseks räägin laienemise ühest konkreetsest aspektist, mis on eriti oluline keskpankurite jaoks – nimelt euroala laienemisest.

Liituvad riigid on teinud viimaseil aastail märkimisväärsed edusamme. Nad on oluliselt parandanud makroökonomilist stabiilsust ja teostanud struktuurireforme. Lisaks sellele on need liituvad riigid, kus enne valitses plaanimajandus, suutnud üleminekuprotsessi käigus luua toimiva turu-majanduse.

Praegu on tarvis kiirendada reaalsel lähenemist, samal ajal hoides ja vajadusel ka suurendades makroökonomilist ja finantsstabiilsust.

Kuid endiselt on nende ees keerulisi ülesandeid. Praegu on tarvis kiirendada reaalsel lähenemist, samal ajal hoides ja vajadusel ka suurendades makroökonomilist ja finantsstabiilsust. Iseäranis tähtis on säilitada madal inflatsioonitase ja tugev finantssektor ning teha täiendavaid jõupingutusi fiskaalseks konsolideerumiseks.

Vahe praeguste ja uute liikmesriikide sissetulekutes elaniku kohta on jätkuvalt suur. Järelejäädmine reaalsissetulekute osas on osutunud aeglasemaks, kui paljud ülemineku perioodi alguses arvasid, ehkki sissetulekute

kasv on olnud riigiti erinev. Liituvais riikides tervikuna moodustab sissetulek elaniku kohta vähem kui poole euroala keskmisest. Arvestades taset, kust enamik liituvaid riike alustasid, jäävad heaolu ja elatustaseme tõstmine veel hulgaks ajaks nende poliitika põhieesmärgiks.

Muidugi peaks ELiga liitumine nende riikide ühildumisevõimalusi parandama. Täielik lõimumine siseturuga suurendab kasvuväljavaateid ja kiirendab seega järelejäädumist. Uued liikmesriigid peavad kohandamisprotsessi lõpule viima ning, mis veel tähtsam, võtma kasutusele ELi õigustiku (esialgu välja arvatud need valdkonnad, mille kohta kehtivad kokkulepped üleminekuaja osas).

Nüüd praeguste liikmesriikide juurde. Ka EL on teinud innukalt ettevalmistusi, et laienemine õnnestuks. Liikmesriigid astusid Nizza lepinguga samme oma otsustusprotsessi kiirendamiseks. Nagu ma juba mainisin, on ka ELi põhiseaduse loomine vähemalt osaliselt seotud laienemisega. Pangandusvaldkonnas on Eurosüsteem olnud 1999. aastast alates haaratud konstruktiivsesse dialoogi liituvate riikide keskpankadega. Kohandatakse ka EKPSi institutsioonilist ülesehitust ning liituvate riikide keskpankade presidendid osalevad vaatlejaina üldnõukogu töös. Ja lõpuks – see on ehk kõige märgatavam – on EKP esitanud soovitusel üldnõukogu hääletamisprotseduuri kohta, mille on heaks kiitnud ELi Nõukogu ning mis praegu on ratifitseerimisel. See võimaldab EKP-l ka laienenud euroalal tõhusalt ja õigel ajal otsuseid vastu võtta.

ELi laienemine toob mõne aja pärast kaasa euroala suurenemise. Uued liikmesriigid astuvad liitu lubadusega teha jõupingutusi euro kasutuselevõtuks. Lubage mul rõhutada, et euroala põhihuvi selles protsessis on tagada, et uute liikmesriikide rahaline lõimumine kulgeks sujuvalt ja kooskõlas Euroopa lepingu sätetega. Sellest tuleneb kaks järeldust.

Esiteks: arvestades liituvate riikide majandusstruktuuri ja vahetuskursisüsteemi erinevusi, ei saa kõigile liituvale riikidele soovitada ühte kindlat teed euro kasutuselevõtuks. Praegusel silmapilgul ei laida EKP maha ühtki strateegiat, kui see on majanduslikult põhjendatud, sobib olemasoleva institutsioonilise raamistiku ning soodustab suurt nominaalset ja reaalselt – ning nimelt jätkusuutlikku – lähenemist, mis on euroga liitudes ülioluline.

Teiseks: võrdse kohtlemise põhimõtte kehtib jätkuvalt terve rahalise lõimumise protsessi vältel. Euro kasutuselevõtt on väga tõsine asi ning on äärmiselt oluline, et riigid täidaksid enne euro kasutuselevõttu ühildumiskriteeriumid jätkusuutlikul moel, nagu on Maastrichti lepinguga sätestatud. Ei tule mingeid täiendavaid kriteeriume, kuid ei tehta ka mingeid järeleandmisi. Ei rohkem ega vähem.

Tulles tagasi Euroopa määratlemise küsimuse juurde, on laienemine näide ELi kaasahaaravast olemusest. Uustulnukad ühinevad liiduga kindlail reegleil põhineva protsessi abil ja võrdsete liikmetena. Lisaks aitab laienemine ELi eesmäärke saavutada. See soodustab heaolu, stabiilsust ja rahu. Ning lõpuks on nii ELis kui ka liituvais riikides laienemiseks tehtavad ettevalmistused hea näide liikmesriikide soovist lahendada Euroopa probleeme euroopalikul moel.

Võrdse kohtlemise põhimõtte kehtib jätkuvalt terve rahalise lõimumise protsessi vältel. Ei tule mingeid täiendavaid kriteeriume, kuid ei tehta ka mingeid järeleandmisi.

■ Kokkuvõte ■

Euroopa Liit võib olla uhke oma väärtuste üle, milleks on *selged sihid, koostöövalmidus ja avatus uustulnukate jaoks*. Ma olen kindel, et ELi ees olevaist raskeist ülesandeist hoolimata need väärtused säilivad. Euroopa purjetab edasi tugevdatud meeskonnaga ja moodsamal laeval.

Siiski peame me kõik selles konstruktiivset rolli mängima. Uute liikmesriikide ülesehituseks on vaja teha investeeringuid ning nende finantsteenused tuleb lõimida ühtse Euroopa turuga. Ma usun siiralt, et rahaliit annab oma panuse nende eesmärkide saavutamiseks. Eurost on saanud Euroopa tugev sümbol. See aitab maailmal Euroopat ära tunda ja eurooplastel Euroopaga samastuda. Olen tänulik, et mul on Euroopa Keskpanga uue presidendina võimalik tagada seda, et euro on ka edaspidi eduka Euroopa märgiks.